

Een gedrevene in het Groninger land

PIETER L. DE VRIEZE RESTAUREERDE VIJFTIG KERKEN.*

Een jonge, bruisende AOW'er, suggestief verteller, met levensjaren, die fascinerend en soms explosief waren, een geboren Winschoter, die sporen van teruggeroepen schoonheid heeft getrokken in stad en land van zijn hart: Groningen.

Een architect die musicus had willen worden en van zichzelf zegt, dat hij bij herhaling een gelukskind is geweest en dan doelt hij niet alleen op de mogelijkheden die hem zijn geboden maar ook op ontsnappingen aan de grijpvingers van de bezetter.

De grote bemoeienis van Pieter de Vrieze met de monumentenzorg heeft onder meer zo'n vijftig kerkgebouwen, met overwegend dorpskerken in zijn woon- en werkgewest gegolden. Het versleten verleden tot hernieuwde rijkdom voor de toekomst te maken heeft zijn leven gestempeld tot een artistiek-sociaal credo.

Over zijn schouder kijkend merkt hij dit op: 'Nu ik, na een leven lang in één der boeiendste en modernste afdelingen van het bouwvak te hebben gewerkt, op de drempel van de ouderdom sta, zou ik moeten weten wat nu eigenlijk restaureren is, hoe je doen moet en wat verantwoord is. Ik moet bekennen, hoe ouder je wordt, hoe meer kennis je vergaart, hoe meer ervaring je hebt opgedaan met mensen en met bouwmaterialen, hoe meer wijsheid je deel wordt, des te meer groeit de overtuiging dat het niet een zaak is van beslist weten, van een dogma, van een geloofsartikel.

We spreken tegenwoordig zeer relativerend van conserverend restaureren. Dat is niet conservatief, dat is niet het herstel van een oude toestand, neen, dat is heel modern. Populair gezegd is het: Laat zitten wat zit en beroer het niet! Een eeuwenoude stelling, die helaas in de praktijk vrijwel niet kan worden gehanteerd. Onze praatzieke tijd heeft de neiging en de illusie, dat als je nu maar precies in woorden omschrijft, wat je eigenlijk wilt met een gebouw, met de liturgie, met het gebruik, met de mensen, dat je de ware werkelijkheid daarmee vastlegt en verzekerd hebt.'

DOGMATISCH GOEDPRATEN

De meest brute vernielingen van oude historische architectuur (ramen, plafonds, deuren, vloeren, banken, enz.) van de meest fraaie specimina van decoratie en detaillering, worden dank zij dogmatische uitgangspunten en spitsvondigheden tot sacrosancte, bijna heilige voorwerpen verklaard. Het begrip schoonheid, liefde voor een gave architectonische conceptie is taboe verklaard. De leer is richtinggevend, de mensen, in eerste instantie de architecten en hun opdrachtgevers behoren zich hieraan ondergeschikt te maken. Wanneer dat bereikt wordt, wat verantwoord bereikbaar is, ontstaat een getuigenis dat voor de geschiedenis en voor de zeer, zeer moeilijke toekomst van ons bouwkundig erfdeel in dit land niet teloor mag gaan'.

Hoe hij gekomen is tot zijn vak?

ARTISTIEK GEZIN

'We hadden een damesmodezaak, met een goede smaak. Er waren de stoffen en de kleuren, daarvoor was ik al jong gevoelig. Vader speelde cello in het plaatselijke symfonie-orkest, moeder zong. Streven naar harmonie was een onderdeel van de levenskunst van ons gezin, waarin ik met drie broers opgroeide. Ik wilde pianist worden, had ook

belangstelling voor orgelspel. Cor Batenburg, destijds de organist van de Martinikerk in Groningen, gaf me pianoles. Vader vond een loopbaan in de muziek maar niks. Dat was geen beroep; zo ging dat in die tijd. Alle jongens kregen van vader tien jaar om HBS of Gymnasium te doen. Ik deed eindexamen HBS-B. In 1937 mocht ik een jaar gaan freewheelen in Groningen, zo maar, eigenlijk een godsgeschenk. In de stad ging ik wonen en almaar snuffelen aan de cultuur, muziek maken en muziek horen. De tweede wereldoorlog brak uit toen ik met vrienden in Parijs was, we hoorden die tijding boven op de Eiffeltoren. Halsoverkop terug met de nachttrein, in Roosendaal was ons geld op.

Uiteindelijk naar de M.T.S. in Groningen, twee jaar, eerst civiel, later bouwkunde. Veel eerder had ik al geroepen: Delft! Was geen geld voor. In 1942 – vader had een meevallertje – ging dat door. Daar colleges van de grote meester: Granpré Molière, die later de grote man zou worden van de wederopbouw van stad Groningen. Weldra behoorde ik tot de duizend Delftse studenten die weigerden de Ariërverklaring te tekenen, transport naar kamp Ommen, benauwde dagen. Na vijf dagen – een wonder – vrij, dank zij een verklaring van mijn Delftse dokter: astma. Dat werkte toen nog bij de Duitsers. Om een lang verhaal kort te maken: werk in een machinefabriek in mijn geboorteplaats, opgepakt als gijzelaar, transport naar Helgoland dreigde. Later nog een inval van landwachters overleefd. De bevrijding, een baantje bij de wederopbouw, op de fiets op pad met schade-enquête-formulieren. Als getrouwd man terug naar de oude leermeester in Delft.

JONGENS NODIG!

Die zei: 'Ik heb jongens nodig voor de wederopbouw van Groningen-stad. Verhuizen naar de stad. Meehelpen aan de wederopbouw. Alweer zo een godsgeschenk. Tussen vele bedrijven door – maar dat mag men natuurlijk niet lichtvaardig opvatten – was ik

* Piet L. de Vrieze geb. 2-1-17 is architect BNA, ridder in de Orde van Oranje Nassau, ereburger van de stad Groningen, technisch adviseur van de Bond Heemschut. Directeur van het Bureau voor Architectuur en Restauratie in de stad Groningen, twee zoons, één fotograaf, de ander graficus.

christen geworden, protestants. Avondstudie aan de Academie voor Bouwkunst en Architectuur, inwoning in de stad gekregen. Fascinerende jaren met een stimulerende vrouw. Nu komt er een episode, die een boek zou vergen. De bouwkundige herleving van Nederland zat voor een groot deel vast aan Molière en diens inzichten. Zijn beleid steunde – architectonisch gezien – op roomse invloeden.’

Piet de Vrieze onderbreekt zichzelf.

Peinzend zegt hij: ‘Je was een jonge kerel, beïnvloedbaar. Je was een lijn gaan zien, het magnetisme van de architectuur, het omgaan met die architectuur had me helemaal in zijn greep. Toen kwam wat ik toen – met mijn zeer geringe levenswijsheid – als een dilemma heb ervaren.’

DE MOEDERKERK

De Delftse leermeester drong er sterk op aan, dat ik rooms-katholiek zou worden, hij achtte dit van essentieel belang voor mijn ontwikkeling als aanstaande architect. Ik sprak daarover met velen, las erover wat los en vastzat.

Ik stel voorop – en zal dat altijd blijven doen – dat ik heel veel aan Molière te danken heb. Maar was het wel essentieel wat hij mij vroeg?

Ik noem met respect twee namen van mannen, die mij mede deden besluiten het verzoek van G.M. af te wijzen. Och ja, nu, veel later en gerijpt geworden, komt je die situatie, dat dilemma waar voor ik me geplaatst zag, als min of meer absurd voor.

Die namen waren: prof. G. van der Leeuw, de denker over vooral cultuur, kerkbouw, het liturgisch centrum en de toepassing van de liturgie in het algemeen, en van prof. Ph. Kohnstamm, die in Ermelo woonde.

Over de kerk en de kerken nog zijdelings dit: ik heb er vele moge restaureren, ertoe mogen bijdragen dat ze cultuurbezit van het volk konden worden. Beheerders van de kerken zullen moeten leren, ze af te staan voor algemeen cultureel gebruik en ze huren voor de eredienst. Dat is het nuchtere teken des tijds.

ALTIJD: DE HARMONIE

Pieter L. de Vrieze, die nog lang niet uitgepraat is, zegt tenslotte: Ik kom uit een milieu dat een ‘onderwijsachtige inslag vertoonde, geen extremiteiten, verdraagzaamheid, soepelheid. Ik heb – van G.M. – geleerd dat je omgeving milieubepalend is voor het leven. In dat (mijn) geval het gebouwd milieu. Voor dat bepalend milieufactet ga je altijd naar het centrum van een stad, niet naar de nieuwbouw. Maar we hebben wel dat milieu – althans in vele gevallen – gestroomlijnd. We geven oneindig meer geld uit voor verkeerscirculatieplannen en zo, dan voor dat essentiële milieu. Tenslotte deze ervaring, als een gouden draad: de jongen die wel eens orgel speelde op het machtige instrument van de Martinikerk had toen niet kunnen dromen aan de wedergeboorte van dit monument te gaan meewerken.’